**Sosiaali- ja terveysvaliokunta**

**Etelä-Suomen aluehallintoviraston lausunto**

**Asia: HE 231/2021 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sosiaalihuoltolain ja ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain muuttamisesta sekä niihin liittyviksi laeiksi**

Etelä-Suomen aluehallintovirasto pitää hyvänä hallitusohjelman tavoitteita vahvistaa kotihoidon resursseja ja laatua sekä tehostaa omavalvontaa ja vanhuspalvelujen johtamista. Asumisen välimuotoiset ratkaisut sekä teknologisten ratkaisujen käyttöönotto ovat kuitenkin valvontahavaintojen perusteella osoittautuneet ongelmallisiksi jo ennen niitä koskevan tarkemman sääntelyn voimaan tuloa. Valvontahavainnoista kerrotaan jäljempänä lausunnossa.

Sosiaalihuoltolakia koskevat muutosehdotukset

*18 a §. Lapsiperheen oikeus kotipalveluun*

Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan lapsiperheiden kotipalvelun erottaminen omaksi pykäläkseen selventää lapsiperheiden oikeuksia ja tekee ne aiempaa näkyvämmiksi ja ymmärrettävämmiksi. Selkiyttäminen edistää sen tavoitteen toteuttamista, että palvelu voi ehkäistä esimerkiksi tilapäisten ongelmien pahenemista sekä erityispalvelujen ja lastensuojelun tarvetta.

19 a §. *Kotihoito*

Ehdotus kotihoidon järjestämisestä henkilön tarpeen mukaan vuorokauden ajasta riippumatta mahdollistaa aluehallintoviraston näkemyksen mukaan kotihoidon asiakkaiden asumisen omassa kodissaan pidempään. Riskinä kuitenkin on, että asiakkaat, joiden tosiasiallinen palvelutarve edellyttäisi jo ympärivuorokautista palveluasumista, eivät pääse oikea-aikaisesti palvelujen piiriin, vaikka omassa kodissa asuminen aiheuttaisi jo turvattomuuden tunnetta.

Yksityisistä sosiaalipalveluista annetun lain 7 §:n 1 momentin mukaan yksityisten sosiaalipalvelujen tuottajan, joka jatkuvasti tuottaa ympärivuorokautisia sosiaalipalveluja, on saatava lupaviranomaiselta lupa palvelujen tuottamiseen ennen toiminnan aloittamista ja olennaista muuttamista. Lupa- ja valvontaviranomaisen näkökulmasta

olisi tärkeää määritellä, katsotaanko ympärivuorokautinen kotihoito yksityistä sosiaalipalvelua koskevaa lupaa edellyttäväksi sosiaalipalveluksi.

Aluehallintovirasto pitää hyvänä sitä, että pykälän 2 momentin 1–3 kohdan perusteluissa korostuu kotihoidon asiakkaan toimintakyvyn ylläpitäminen ja edistäminen esimerkiksi asiakkaan kanssa yhdessä tehtävien kotiaskareiden tai ulkoilun muodossa. Kotihoidon työntekijän ja asiakkaan kohtaamiset, jotka eivät rajoitu pelkästään mahdollisimman nopeisiin fyysisiin hoitotoimenpiteisiin, edistävät asiakkaan mahdollisuuksia elää mielekästä ja omannäköistään elämää.

Pykälän 3 momentin perusteluissa todetaan, että jos asiakkaan kuitenkin arvioidaan suoriutuvan kotihoidon turvin, yöaikaiset kotikäynnit olisi syytä sisällyttää asiakassuunnitelmaan. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan sanamuodon tulisi hoidon jatkuvuuden ja asiakas- tai palvelusuunnitelman ajantasaisuuden seurannan turvaamiseksi olla velvoittava siten, että ”yöaikaiset kotikäynnit *tulee* sisällyttää asiakas- tai palvelusuunnitelmaan”.

19 b §. *Turva-auttamispalvelu*

Pykälän 2 momentin perusteluissa todetaan, että tyypillisimpiä [turvalaitteisto]vaihtoehtoja ovat turvaranneke ja -puhelin sekä erilaiset liiketunnistimiin perustuvat järjestelmät. Aluehallintovirasto näkee haasteellisena erilaisten paikantavien laitteiden, kuten liiketunnistimien, käytön esimerkiksi muistisairaiden asiakkaiden kohdalla. Liiketunnistimet ja kulunvalvontaan liittyvät laitteet kajoavat asiakkaan liikkumisvapauteen. Vaikka edellä mainittujen laitteiden käyttö voi sinänsä hyödyttää henkilökuntaa ja tuoda turvaa myös asiakkaalle, on perusoikeuksiin kajoaminen kyseenalaista varsinkin tilanteissa, joissa asiakas ei välttämättä ymmärrä asian merkitystä, eikä siten voi antaa suostumustaan esimerkiksi liikkumisen valvontaan. Lisäksi asiakas ei välttämättä ole tietoinen siitä, mihin laitteistojen käyttöön tarvittavia tietoja kerätään ja mihin niitä käytetään. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan teknologian käytöstä, ja etenkin valvontalaitteisiin perustuvan teknologian käytöstä, tulisi pikaisesti saada tarkempaa sääntelyä asiakkaiden perusoikeuksien turvaamiseksi.

Pykälän 2 momentin kuudennen kohdan perusteluissa todetaan, että tieto asiakkaan auttamistilanteen jälkeisestä hoidon ja huolenpidon tarpeesta ohjautuu viipymättä asiakkaan omatyöntekijälle. Aluehallintovirasto pitää ehdotusta hyvänä, sillä se sisältää velvollisuuden nimetä turva-auttajapalveluiden asiakkaille omatyöntekijä. Perustelujen mukaan omatyöntekijän on edelleen ilmoitettava taholle, joka voi ottaa vastuun asiakkaan hoidosta ja huolenpidosta. Tiedon kulun ketju on sinällään kuvattu hyvin, mutta tiedon siirtoon sisältyy riskejä, mikäli turva-auttamispalvelulla, omatyöntekijällä ja taholla, joka ottaa vastuu asiakkaan hoidosta ja huolenpidosta, ei ole yhteistä tietojärjestelmää. Lain perusteluissa tulisi tarkentaa tiedon kulun varmistamista, sillä etenkin vanhuspalveluissa hoidon ja palvelun toteutumista vaarantavat tiedon kulun katkokset ovat valvontahavaintojen mukaan erittäin yleisiä.

Pykälän 3 momentin perusteluissa todetaan, että palvelua järjestettäisiin henkilölle, jonka toimintakyky on alentunut sairauden, korkean iän, vamman tai muun vastaavan syyn vuoksi ja joka tarvitsee palvelua toimintakyvyn alenemiseen liittyvän turvattomuuden perusteella. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan turva-auttamispalve-

lulla ei aina pystytä vastaamaan asiakkaiden turvattomuuden tunteeseen, vaan turvallisuuden tunne syntyy monesti läsnä olevasta henkilökunnasta. Turva-auttamispalvelulla tulee pystyä vastaamaan konkreettisiin avun tarpeisiin, kuten kaatumisten jälkeisten tilanteiden hoitamiseen ja hoidon tarpeen arviointiin. Asiakas, jolla on voimakas turvattomuuden tunne, voi hyötyä esimerkiksi yhteisöllisestä asumisesta ja kokea elämänsä merkitykselliseksi turvallisessa yhteisössä.

21 a §. *Tuettu asuminen*

Aluehallintovirasto pitää hyvänä, että tukiasumista koskevan pykälän perusteluteksteissä tuodaan esille, että tuettua asumista järjestetään nykyisin enimmäkseen muille asiakasryhmille kuin iäkkäille henkilöille. Myös aluehallintoviraston näkemyksen mukaan tuetun asumisen määritelmän mukainen palvelu on tarkoitettu lähtökohtaisesti muille kuin vanhusasiakkaille, joiden avun tarve liittyy yleensä konkreettisiin tehtäviin sekä hoidon ja hoivan tarpeisiin. Tuetun asumisen rajaaminen koskemaan lähinnä muita kuin vanhusasiakkaita selkiyttää vanhusasiakkaan asemaa ja oikeutta saada riittävät ja tarpeisiinsa vastaavat sosiaalipalvelut.

21 b §. *Yhteisöllinen asuminen*

Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan yhteisöllistä asumista koskevaan pykälään sisältyy monenlaisia haasteita, jotka todentuvat lupa- ja valvontaviranomaisten työssä etenkin aikana, jolloin nyt kyseessä oleva lakimuutos astuu voimaan ja yksityisistä sosiaalipalveluista annettu laki (922/2011) on edelleen voimassa.

Pykälän perusteluissa todetaan, että yksityisten sosiaalipalvelujen valvonta kohdistuisi lähinnä asumisyksikön tilojen asianmukaisuuteen ja jos laissa tarkoitettu lupaviranomainen toteaa asumiseen ja yhteisölliseen toimintaan tarkoitetut tilat asianmukaisiksi, sen on merkittävä asumisyksikkö lain 25 §:ssä tarkoitettuun yksityisten palvelujen antajien rekisteriin. Esityksen mukaan rekisteröinti koskee siis yhteisölliseen asumiseen tarkoitetun **asumisyksikön** rekisteröintiä yksityisten palveluntuottajien rekisteriin. Yksityisistä sosiaalipalveluista annetun lain 25 §:n 1 momentin mukaan tietojärjestelmään (*yksityisten palvelujen antajien rekisteri*) kuuluvat erillisenä osana muun muassa rekisteri yksityisistä sosiaalipalvelujen tuottajista. Esityksestä jää käsitys, että lupaviranomainen rekisteröi pelkän asumisyksikön, eikä asumisyksikkö [kiinteistö/tilat] sinällään ole sosiaalipalvelu, joka voimassa olevan lain mukaan voitaisiin rekisteriin merkitä.

Lisäksi ongelmaksi muodostuu määritelmä palveluntuottajasta, jonka pitäisi ilmoittaa rekisteriin merkittävät tiedot; jos kiinteistön [asumisyksikön] omistaa erillinen yhtiö, joka ei tuota kyseiseen yksikköön lainkaan sosiaalipalveluja, jää kysymykseksi kuka on palveluntuottaja, joka tekee ilmoituksen rekisteriin merkittävästä asumisyksiköstä? Yksityisistä sosiaalipalveluista annetun lain 11 §:n 1 momentin mukaan **yksityisten sosiaalipalvelujen tuottajan**, joka tuottaa muita kuin ympärivuorokautisia sosiaalipalveluja, on tehtävä kirjallinen ilmoitus toiminnasta ennen sen aloittamista tai olennaista muuttamista kunnan toimielimelle siinä kunnassa, jossa palveluja tuotetaan.

Perustelujen mukaan ehdotetussa pykälässä ei määriteltäisi yhteisöllisen asumisen asiakkaille järjestettävien palvelujen organisointitapaa ja edelleen, että palveluja voisi siten tuottaa esimerkiksi yksi tai useampi yksikön ulkopuolinen yksityinen tai julkinen

palveluntuottaja. Edellistä koskien aluehallintovirastolle jää epäselväksi, liitetäänkö ulkopuoliset palvelujen tuottajat [esimerkiksi rekisteritiedoissa] kyseiseen asumisyksikköön, jolloin mahdollisen valvonta-asian vireille tullessa ulkopuoliset toimijat olisivat jo tiedossa? Jos asumisyksiköllä ei ole päävastuullista palveluntuottajaa, joka on selvillä asiakkaiden palvelujen kokonaisuudesta sekä yksikössä toimivista yksityisistä palveluntuottajista, eikä myöskään aluehallintovirastolla ole tietoa toiminnan kokonaisuudesta, muodostuu valvontatehtävää varten tarvittavien tietojen saaminen erittäin haasteelliseksi. Asiakkaat eivät välttämättä osaa nimetä palvelujen tuottajaa.

Yksityisistä sosiaalipalveluista annetun lain 5 §:n 2 momentin mukaan yksityisten sosiaalipalvelujen tuottaja vastaa siitä, että 1 momentissa tarkoitetun sopimuksen, hallintopäätöksen ja suunnitelman perusteella asiakkaalle järjestettävä palvelukokonaisuus täyttää sille asetetut vaatimukset. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan yhteisöllinen asuminen muodostaa kokonaisuuden, jossa asuminen, yhteisöllinen toiminta ja palvelut voidaan toteuttaa kaikki eri toimijoiden taholta. Epäselväksi jää, kuka kyseisen kokonaisuuden osalta on se sosiaalipalvelujen tuottaja, joka vastaa laissa edellytetyllä tavalla siitä, että hallintopäätöksen ja suunnitelman perusteella asiakkaalle järjestettävä palvelukokonaisuus täyttää sille asetetut vaatimukset?

Lakiesitys jättää myös epäselväksi sen, jääkö valvontaviranomaisen tehtäväksi valvoa asumisyksikön tilojen asianmukaisuutta, kuten perustelutekstissä todetaan, vai tarkoitetaanko edellä mainitulla yksityisistä sosiaalipalveluista annetun lain 4 §:n 1 momentin tarkoittamaa toimintaedellytysten arviointia rekisteröintivaiheessa.

Aluehallintovirasto pitää hyvänä sitä, että yhteisöllisen asumisen asiakkaalle voitaisiin järjestää myös omaishoidon tuesta annetussa laissa tarkoitettua omaishoitoa.

21 c §. *Ympärivuorokautinen palveluasuminen*

Pykälän 2 momenttia koskevissa perusteluissa todetaan, että terveydenhuollon järjestämisestä vastaaville toimijoille kuuluu vastuu myös ympärivuorokautisen palveluasumisen asiakkaille järjestettävistä terveydenhuollon palveluista. Ympärivuorokautista palveluasumista tuottavan toimintayksikön olisi kuitenkin osaltaan huolehdittava siitä, että asiakkaiden lääkinnällisen kuntoutuksen ja muiden terveydenhuollon palvelujen **tarve välittyy** näiden palvelujen järjestäjätaholle ja että asiakkaalla on tosiasiallinen mahdollisuus saada hänelle tarjolla olevat palvelut. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan järjestäjätahon roolia asiakkaan tarvitseman palvelukokonaisuuden arvioinnissa tulisi korostaa ottaen myös huomioon esimerkiksi eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian ratkaisut, joissa korostetaan järjestämisvastuussa olevan tahon velvollisuutta valvoa myös yksilöllisesti asiakkaan palvelujen laatua ja riittävyyttä.

Pykälän 3 momentin perusteluiden mukaan kolmantena ympärivuorokautisen palveluasumisen saannin edellytyksenä olisi, että hoitoa ja huolenpitoa tai vaativaa ammatillista hoitoa ei ole mahdollista tai henkilön edun mukaista järjestää kotihoitona, omaishoitona, perhehoitona tai muulla tavalla. Tämän edellytyksen täyttymistä on syytä punnita palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä erityisen huolellisesti, jotta ympärivuorokautiseen palveluasumiseen pääsevät ne, joille tämä palvelu on paras vaihtoehto.

Valvontahavainnot ovat osoittaneet ympärivuorokautisten palvelujen piiriin pääsemisen vaikeutuneen viimeisten vuosien aikana, mikä aiheuttaa sen, että yhä huonokuntoisempia hoidetaan kevyemmissä palveluissa. Tästä syystä kyseisen pykälän perusteluissa tulisi korostaa sitä, että ympärivuorokautinen palveluasuminen tulee järjestää oikea-aikaisesti asiakkaan palvelujen tarve huomioiden.

46 b §. *Kotikäyntien suunnittelu ja kotihoidon toteuttaminen*

Ehdotetun pykälän 1 momentin perusteluissa todetaan, että jos [kotihoidon asiakkaan] olosuhteiden muutos osoittautuu pitempiaikaiseksi, päätöstä tai sopimusta **olisi hyvä muuttaa** vastaamaan uutta tilannetta. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan sanamuotoa tulee tiukentaa siten, että olosuhteiden muutos **tulee muuttaa** vastaamaan uutta tilannetta. Tällä vältytään muun muassa siltä, että asiakas ei joudu maksamaan palveluista, joita ei toteuteta. Samaa momenttia koskevissa perusteluissa todetaan myös, että jos palvelu perustuu hyvinvointialueen ja yksityisen palveluntuottajan väliseen sopimukseen, palveluntuottajan **olisi syytä** ilmoittaa hyvinvointialueelle asiakkaan tilanteesta viipymättä. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan tässäkin kohtaa sanamuotoa tulee tiukentaa siten, että muutos **tulee viipymättä ilmoittaa** hyvinvointialueelle. Tällöin palvelun järjestämisvastuussa oleva taho on tietoinen asiakkaan asiakas- tai palvelusuunnitelmaan liittyvistä muutoksista ja pystyy tarvittaessa reagoimaan niihin.

Ehdotetun 1 momentin 2 kohtaa koskevissa perusteluissa todetaan, että asiakkaan toivomukset ja tosiasialliset tarpeet olisi mahdollisuuksien mukaan otettava huomioon kotikäyntien ajoitusta ja sisältöä määriteltäessä. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan tosiasiallisten tarpeiden, kuten lääkehoidon ja ravitsemuksen asianmukainen toteuttaminen ei voi perustua siihen, että niiden ajoitus toteutetaan mahdollisuuksien mukaan. Esitystä tulisi tarkentaa siten, että asiakkaan toiveet huomioidaan kotikäyntien ajoituksessa mahdollisuuksien mukaan, mutta tosiasiallisten tarpeiden edellyttämien kotikäyntien ajoitus tulee ottaa huomioon kotikäyntejä suunniteltaessa.

Pykälän 3 momentin perustelujen mukaan kotikäynteihin voi kuitenkin sisältyä sellaisiakin tehtäviä, joiden suorittamiseen riittää myös hoiva-avustajan koulutus. Lääkehoidon toteuttaminen on pykälässä suljettu pois hoiva-avustajien tehtävistä. Aluehallintovirasto toteaa, että etenkin vanhuksilla on sellaisia lääkityksiä, jotka esimerkiksi haurastuttavat ihoa. Tällöin myös suihkuapuna toimivan henkilön on osattava arvioida ihon kuntoa, jotta vaurioilta ja niitä mahdollisesti seuraavilta infektioilta voidaan välttyä. Aluehallintovirasto esittää, että pykälän perusteluihin tarkennetaan, että palvelua järjestävällä taholla on velvollisuus huolehtia siitä, että asiakkaan palvelun myös perushoidon osalta toteuttaa riittävän koulutuksen ja osaamisen omaava henkilökunta. Lisäksi aluehallintovirasto esittää, että esitykseen lisätään tarkennus koskien sitä, että kotihoidon asiakkaan palvelujen toteuttaminen ei voi olla pelkästään hoiva-avustajien varassa, vaan asiakkaan hoidon ja palvelun suunnittelun sekä toteutumisen arvioinnin tulee olla sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilöiden tehtävä.

**46 c §.** *Yhteisöllisen asumisen ja ympärivuorokautisen palveluasumisen yhdistäminen*.

Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan erilaisten asumismuotojen ja palvelujen yhdistäminen samaan rakennuskokonaisuuteen aiheuttaa haasteita sekä lupahallinnon

että valvonnan näkökulmasta. Lisäksi ongelmaksi muodostuu etenkin vanhuspalvelulaissa edellytetyn toteutuneen henkilöstömitoituksen arviointi. Valvontahavainnot ovat osoittaneet, että niin sanottujen hybridiyksiköiden asiakkailla on suurempi riski joutua tilanteeseen, jossa he eivät ei saa tarvitsemiaan palveluja oikea-aikaisesti ja laadukkaalla tavalla toteutettuna. Myös hybridiyksiköiden henkilökunta on vain yhtä palvelumuotoa sisältävien yksiköiden henkilökuntaa useammin epätietoinen siitä, mitä palveluja kullekin asiakkaalle kuuluu.

Pykälään liittyvän perustelutekstin mukaan samaan rakennuskokonaisuuteen kuuluvissa tiloissa voisi olla tavallisia asuntoja, yhteisöllistä asumista ja ympärivuorokautista palveluasumista. Perustelutekstistä eikä pykälästä käy ilmi, miten lupa- ja rekisteröintimenettelyn suhteen kyseisissä yksiköissä toimitaan, sillä yksityisistä sosiaalipalveluista annetun lain 8 §:ssä todetaan, että lupahakemuksessa on mainittava muun muassa palveluntuottajan nimi ja niiden toimintayksiköiden nimet, joita hakemus koskee. Esityksessä todetaan, että asiakkaan tulisi saada olla samassa asunnossa, vaikka asiakkaan palvelutarve muuttuu. Samaan rakennuskokonaisuuteen kuuluvassa kiinteistössä sijaitseviin tavallisiin asuntoihin tulisi siis voida asiakkaan palvelutarpeen muuttuessa ympärivuorokautiseksi voida hakea lupaa ympärivuorokautisen toiminnan toteuttamiselle. Yksityisistä sosiaalipalveluista annetun lain 9 §:n 1 momentissa edellytetään myös aluehallintoviraston tarkastuksen tekemistä toimintayksikköön, joka hakee lupaa. Ongelmalliseksi muodostuu se, että tavallinen asunto ei ole toimintayksikkö, jolloin tarkastuksen tekeminen asuntoon ei ole mahdollista. Tällöin epäselväksi myös jää, onko voimassa olevan lainsäädännön puitteissa mahdollista, että ympärivuorokautista palvelua kyseiseen tavalliseen asuntoon tuottava palveluntuottaja hakee toiminnalleen lupaa yksityiseen asuntoon.

Koska samaan rakennuskantaan kuuluvissa kiinteistöissä voidaan tuottaa monenlaisia palveluja ja tavoitteena on, että asiakkaat saavat tarvitsemansa palvelut ilman, että heidän täytyy muuttaa, tulee kyseeseen myös se, että esimerkiksi ympärivuorokautista palveluasumispalvelua saavan asiakkaan menehtyessä muuttaa samaan asuntoon yhteisöllistä asumista tarvitseva asiakas. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan tästä seuraa se, että ympärivuorokautista palvelua tuottavan palveluntuottajan tulee ilmoittaa ympärivuorokautisen toiminnan lopettamisesta ja yhteisöllistä asumista tarjoavan palveluntuottajan tulee tehdä ilmoitus yhteisöllisen asumisen merkitsemisestä rekisteriin. Ja kyseessä on edelleen yksittäinen asunto, ei toimintayksikkö.

Edellä mainittu tilanne, jossa eri palvelutarpeen omaavat asiakkaat asuvat peräkkäin samassa asunnossa, aiheuttaa lupa- ja rekisteröintimenettelyssä lupaviranomaiselle, kunnalle ja palveluntuottajalle lisääntyvää hallinnollista työtä sen lisäksi, että lupaa ja rekisteröintiä koskevien muutosten tekeminen palvelun muuttuessa aiheuttaa palveluntuottajille lisääntyviä kustannuksia. Yhden luvan tai rekisteröinnin käsittely tarkoittaa vähintään yhden työpäivän työpanosta aluehallintovirastolle.

Aluehallintovirasto pitää lähtökohtaisesti hyvänä sitä, että asiakkaan ei tarvitse muuttaa saadakseen tarvitsemansa palvelut. Kuitenkin voimassa lainsäädäntö edellyttää luvan hakemista ja ilmoituksen tekemistä toimintayksikköä koskien, eikä lakiin yksityisistä sosiaalipalveluista ole tässä esityksessä esitetty muutoksia edellä mainituilta osin. Aluehallintoviraston näkemyksen ja voimassa olevan lain mukaan samaan rakennuskantaan kuuluvissa kiinteistöissä voidaan toteuttaa erilaisia palvelumuotoja,

mutta henkilöstön mitoitukseen liittyvien valvontahavaintojen sekä lupa- ja rekisteröintimenettelyjen näkökulmasta erilaisten palvelujen tulisi sijaita erillisissä ja eroteltavissa osissa kiinteistössä.

Pykälän 3 momentin perusteluissa todetaan, että henkilöstön vähimmäismäärän olisi vastattava kulloistakin ympärivuorokautisen palveluasumisen asiakasmäärää. Muilta osin ei edellytettäisi, että kohteessa on asukkaiden palveluja varten erikseen palkattu henkilöstö. Palvelut järjestettäisiin erikseen esimerkiksi kotihoitoa ja tukipalveluja koskevien säännösten mukaisesti. Samaa henkilökuntaa voidaan hyödyntää kaikkien asukkaiden palveluissa, mutta tulee voida osoittaa, että ympärivuorokautisen palveluasumisen lakisääteinen mitoitus toteutuu ja että yhteisöllisen asumisen asiakkaat saavat ne palvelut, jotka heille on myönnetty. Aluehallintovirasto esittää valvontahavaintojen pohjalta huolensa siitä, että tosiasiallisesti ympärivuorokautista valvontaa tarvitsevat asiakkaat eivät saa palvelujaan oikea-aikaisesti yksikössä, jossa henkilökunta ei tosiasiallisesti ole läsnä samoissa tiloissa asiakkaan kanssa. Esimerkiksi muistisairaat asiakkaat, jotka eivät enää pysty hälyttämään apua, voivat tarvita silmälläpitoa ympäri vuorokauden. Henkilökunnan läsnäolo myös rauhoittaa käytösoireista kärsiviä asiakkaita ja lisää turvallisuuden tunnetta yksikössä, jossa on mahdollisesti aggressiivisesti käyttäytyviä muistisairaita. Samaan rakennuskokonaisuuteen kuuluvissa kiinteistöissä tuotettavat ympärivuorokautisen palveluasumisen palvelut voivat esityksen mukaan sijaita hajallaan rakennuskokonaisuudessa, jolloin asiakkaiden valvonta ja sen myötä asiakasturvallisuuden varmistaminen ei ole mahdollista.

Esityksen mukaan laki ehdotetaan tulemaan voimaan 1.1.2023. Aluehallintovirasto näkee esitetyn lain voimaan tulon ajankohdan edellä lausunnossa mainituista syistä haasteellisena, koska tällä hetkellä voimassa oleva laki yksityisistä sosiaalipalveluista ei esimerkiksi tunne termiä asumisyksikkö, eikä yksityisten sosiaalipalvelujen antajien rekisteriin voi tallentaa kiinteistöjä tai asuntoja, vaan lain mukaan rekisteriin tallennetaan sosiaalipalveluja. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan lakiin yksityisistä sosiaalipalveluista tulisi tehdä muutettavaksi esitettävän sosiaalihuoltolain terminologiaa vastaavia muutoksia ja tarkennuksia, jos sosiaalihuoltolain muutokset astuvat voimaan siten, että laki yksityisistä sosiaalipalveluista (922/2011) on edelleen voimassa.

Vanhuspalvelulaki

3 a §. *Välittömään asiakastyöhön osallistuvat henkilöt ympärivuorokautisessa palveluasumisessa*

Aluehallintovirasto pitää lääkitysturvallisuuden varmistamisen näkökulmasta erittäin hyvänä sitä, että lakiin on tarkennuttu lääkehoidon tehtäviin ja toteuttamiseen liittyviä osaamisvaatimuksia. Muutos, jossa edellytetään lääkehoidon koulutuksen hankkimista ammattiin johtaneiden opintojen yhteydessä selkeyttää tehtävien jakoa ja parantaa asiakasturvallisuutta.

16 §. *Palvelusuunnitelma*

Pykälän 1 momentin perusteluiden mukaan toiseen virkkeeseen lisättäisiin iäkkään henkilön omatyöntekijä niiden henkilöiden joukkoon, joiden kanssa **on neuvoteltava** palvelusuunnitelman laatimisen yhteydessä. Varsinaisessa lakiehdotuksessa kyseinen virke on kuitenkin muotoiltu siten, että iäkkään henkilön ja **tarvittaessa** hänen omaisensa, läheisensä, omatyöntekijänsä tai hänelle määrätyn edunvalvojan kanssa on neuvoteltava vaihtoehdoista kokonaisuuden muodostamiseksi. Iäkkään henkilön

näkemykset vaihtoehdoista on kirjattava suunnitelmaan. Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan palvelusuunnitelmaa koskevaan pykälään tulisi kirjata velvoittavammin se, että asiakkaan omatyöntekijän kanssa on neuvoteltava vaihtoehdoista kokonaisuuden muodostamiseksi. Näin pystyttäisiin turvaamaan, että palvelua järjestävällä kunnalla on ajantasainen tieto asiakkaan palvelukokonaisuudesta ja että omatyöntekijä pystyy huolehtimaan palvelukokonaisuuden toteutumisesta.

17 §. *Omatyöntekijä*

Pykälää koskevassa perustelussa todetaan, että sosiaalihuoltolain 42 §:n mukaan sosiaalihuollon asiakkaalle on nimettävä asiakkuuden ajaksi omatyöntekijä. Nimeäminen voidaan jättää tekemättä vain, jos asiakkaalle on jo nimetty muu palveluista vastaava työntekijä tai nimeäminen on muusta syystä ilmeisen tarpeetonta. Alun perin vanhuspalvelulain 17 §:ssä säädettiin vastuutyöntekijästä, joka oli tarkoitettu nimettäväksi kotona asuville, runsaasti tukea ja palveluja tarvitseville iäkkäille henkilöille. Mainittu säännös kumottiin vuoden 2017 alusta voimaan tulleella lailla (1346/2016).

Aluehallintoviraston näkemyksen mukaan termiä ”muu palveluista vastaava työntekijä” tulisi tarkentaa siten, että kyseisen työntekijän tulee olla kunnan (hyvinvointialueen) palveluksessa oleva työntekijä, joka huolehtii omatyöntekijälle säädetyistä tehtävistä. Valvontahavaintojen mukaan palvelun järjestäjillä ja palvelun tuottajilla on epäselvyyttä siitä, mitä omatyöntekijällä tarkoitetaan. Omatyöntekijä sekoitetaan usein esimerkiksi tehostetun palveluasumisen tai kotihoidon omahoitajaan, joka vastaa hänen vastuulleen nimetyn asiakkaan päivittäisen hoidon toteuttamisesta ja asiakkaan kokonaistilanteesta kyseisessä palvelussa. Edelleen tulisi tarkentaa, että mikäli asiakkaan omatyöntekijä on terveydenhuollon ammattihenkilö, niin asiakkaan palvelukokonaisuuden suunnittelussa ja palvelujen yhteensovittamisessa on käytettävä myös gerontologista tai sosiaalihuollon asiantuntemusta. Näin pystyttäisiin edistämään asiakkaan oikeutta myös riittäviin, tarpeen mukaisiin ja laadukkaisiin sosiaalihuollon palveluihin. Lisäksi tulisi korostaa, että esimerkiksi muistisairas on pääsääntöisesti erityistä tukea tarvitseva asiakas, vaikka sairaus ei olisikaan vielä edennyt niin pitkälle, että kognitiivista toimintakykyä ei ole lainkaan jäljellä.

23 §. *Omavalvonta*

Pykälän 3 momentin perusteluissa todetaan, että 3 momentissa säädettäisiin palvelujen kehittämisestä, jonka tulisi tapahtua henkilöstön riittävyyden seurannan sekä nykyiseen tapaan asiakkailta ja henkilöstöltä säännöllisesti kerättävän palautteen perusteella. Ehdotettu säännös vastaisi sosiaalihuoltolakia koskevan ehdotuksen 47 §:n 3 momenttia. Aluehallintovirasto toteaa valvontahavaintojen perusteella, että palveluntuottajilla on erilaisia tulkintoja henkilöstömitoituksen laskentatavasta. Molempiin lakeihin tulisi tarkentaa, että henkilöstön riittävyyttä vanhuspalveluita tarjoavissa ympärivuorokautisissa toimintayksiköissä seurataan vanhuspalvelulain 20 §:n 3 momentin tarkoittamalla tavalla seuraamalla toteutunutta henkilöstömitoitusta.

24 a §. *Palvelujen laadun seuranta*

Pykälää koskevissa perusteluissa todetaan, että jatkovalmistelussa varmistetaan, että on olemassa riittävä säädöspohja THL:n velvollisuudesta kerätä tietoja, tiedon tuottajien velvollisuudesta antaa tietoja THL:lle, tietojen julkisuudesta sekä tietojen luovuttamisesta valvontaviranomaiselle. Aluehallintovirasto pitää edellä mainittua erittäin hyvänä, sillä valvontahavaintojen perusteella osa palveluntuottajista jättää

edelleen vastaamatta THL:n kyselyyn. Lisäksi olisi tarpeen säätää palveluntuottajan velvollisuudesta tallentaa ja säilyttää THL:lle antamansa tiedot, jotta ne ovat valvontaviranomaisten käytettävissä mahdollisen mitoitukseen liittyvän valvonta-asian käsittelyssä. Toteutettujen THL-kyselyjen perusteella aluehallintovirastossa vireille tulleissa valvonta-asioissa on käynyt ilmi, että palveluntuottaja ei pysty jäljittämään THL:lle antamiinsa tietoihin liittyvää virhettä, koska palveluntuottaja ei ole tallentanut itselleen kyselyyn antamiaan vastauksia. Mahdollisen virheen selvittäminen olisi eduksi sekä valvonta-asian selvittämisessä että palveluntuottajan omavalvonnan kehittämisessä.

Lausunnon antamiseen ovat osallistuneet sosiaalihuollon ylitarkastajat Jaana Lohvansuu, Marja-Leena Alanko ja Päivi Vainio sekä sosiaalihuollon johtava ylitarkastaja Maija Gartman.

Peruspalvelut, oikeusturva ja luvat -vastuualueen johtaja Kristiina Poikajärvi

Sosiaali- ja terveydenhuollon valvontayksikön päällikkö sosiaalihuollon johtava ylitarkastaja Niina Väkeväinen